

Marcin Kolasa (Muzeum Historii Kielc)

Nabytki Muzeum Historii Kielc w 2021 r.

Streszczenie: W artykule przedstawiono najważniejsze obiekty, które trafiły do Muzeum Historii Kielc od stycznia do końca grudnia 2021 r.

Słowa kluczowe: muzealnictwo, zbiory, kolekcje, pamiątki rodzinne

W 2021 r. w Muzeum Historii Kielc wpisano do zbiorów 449 obiektów inwentarzowych (5324 sztuki), z czego 142 do księgi inwentarzowej „Historia”, cztery do księgi inwentarzowej „Sztuka” oraz 303 do księgi pomocniczej „Materiałowa”. Zasób biblioteczny uzupełniony został o 169 pozycji inwentarzowych.

W 2021 r. do muzeum trafiło kilka znaczących zbiorów, liczących po kilkadziesiąt, a nawet kilkaset eksponatów. Spośród nich można wyszczególnić pamiątki rodzinne po Zbigniewie „Wilku” Kruszelnickim, dowódcy oddziału Armii Krajowej (AK); archiwum fotograficzne Ryszarda Jakubowskiego; fotografie znalezione na terenie dawnego kieleckiego getta; okolicznościowe druki, exlibrisy i stemple żołnierza AK, artyści grafika, twórcy ekslibrisów i działacza społecznego Jana Dubaja; materiały związane z postacią Ryszarda Miernika, poety, prozaika, rzeźbiarza, regionalisty, animatora życia kulturalno-literackiego; plakaty z występów kompozytora i organisty Jerzego Rosińskiego oraz pamiątki po kieleckiej fabryce „Iskra”.

Zbiór archiwaliów zasilili dokumenty dotyczące Zbigniewa „Wilka” Kruszelnickiego i jego rodziny. Kruszelniccy przybyli do Kielc z Grudziądza w 1940 r. Zbigniew znany z brawurowych akcji przeciwko niemieckiemu okupantowi, poległ w potyczce w Miedzianej Górze 5 czerwca 1944 r. Jego imię nosi Szkoła Podstawowa nr 18 w Kielcach oraz jedna z ulic w dzielnicy Niewachłów. Na zbiór składają się: dokumenty, świadectwa, legitymacje, podania, życiorysy, listy, wycinki prasowe, pokwitowania i rachunki od lat przedwojennych po 1990 r. Całość uzupełniają fotografie i przedmioty osobiste.

Muzeum Historii Kielc gromadzi pamiątki po malarce Jadwidze Trzcńskiej i jej rodzinie. Wśród darów znalazł się bilet wizytowy ojca artystki ppłk. Józefa Trzcńskiego oraz wystawiony na niego rachunek za roboty stolarskie z Zakładu Salezjańskiego w Kielcach.

Zbiory wzbogacił też bilet wizytowy związanego z ziemią świętokrzyską geologa Jana Czarnockiego z wiadomością dla regionalisty Edmunda Massalskiego.

Bardzo ciekawym eksponatem jest książeczka z karykaturami przedwojennych pracowników kieleckiej firmy Przemysł Metalowy „Granat” S.A., wykonanymi przez znanego karykaturzystę Jerzego Szwajcera (sygnującego swe prace pseudonimem „Jotes”) (il. 1).

Z okresu okupacji pochodzą dwa świadectwa (Schulzeugnis) z Siedmioklasowej Publicznej Szkoły Powszechnej nr 8 w Kielcach za 1939/1940 i 1940/1941 rok.

Zbiory powiększyły się o archiwalia z okresu powojennego, np. dyplom uznania za kulturalną obsługę klientów dla załogi sklepu nr 3 Miejskiego Handlu Detalicznego i plakaty z wyborów do Gminnej Rady Narodowej w Posłowicach.

Muzeum otrzymało też interesujące materiały związane z życiem kulturalnym Kielc. Jest to m.in. kolekcja 48 afiszy z koncertów organowych Jerzego Rosińskiego (il. 2). Prof. Rosiński był cenionym muzykiem, wieloletnim organistą bazyliki katedralnej w Kielcach, kompozytorem wielu pieśni liturgicznych i sakralnych, chórmistrzem, uznanym pedagogiem, wykładowcą w Diecezjalnym Studium Organistowskim.

Włączono także do inwentarza zbiorów dokumentów Jana Dubaja (legitymacje, zaświadczenia, katalogi wystaw, zaproszenia, notatki) i 201 ekslibrisów przez niego wykonanych.

Blisko 250 obiektów liczy przyjęty do muzeum zbiór druków i rękopisów Ryszarda Miernika. Znajdują się w nim: notatki, wiersze, listy, druki informatorów i zaproszeń, wycinki z gazet, czasopisma i broszury oraz ekslibrisy.

Ciekawostką jest czasopismo „Ferment” wydane w 2007 r., z dołączoną płytą CD pt. „Gladiatorzy z miasta noży”, prezentującą utwory kieleckich wykonawców muzyki rap i hip-hop. Zarówno muzyka, jak i zawarte w wydawnictwie zdjęcia, artykuły i wywiady z wykonawcami (w tym artykuł „Początki. Miasto, gdzie wszystko się zaczęło”), dokumentują początki muzyki rap i hip-hop w Kielcach.

Do muzeum trafiła unikalna dokumentacja archiwalna związana z jednym z najważniejszych kieleckich zakładów produkcyjnych. To ponad sto dokumentów, dyplomów, kronik, broszur i druków reklamowych z kieleckiej Fabryki Łożysk Tocznych „Iskra”. Kontynuująca tradycję zakładu firma NSK Bearings Polska S.A. przekazała też plakietki statuetki, proporczyki i wpinki, a także kilkadziesiąt wyrobów fabryki, takich jak: zapalniki, skorupy pocisków, iskrowniki, świece zapłonowe i łożyska (il. 3).

Najliczniejsze wśród nowych nabytków muzeum są fotografie. Najstarsze, datowane na rok 1909, to dwa zdjęcia z czasów szkolnych Józefa Trzcieskiego, późniejszego ppłk., zastępcy dowódcy 12 Pułku Ułanów Podolskich, ojca malarki Jadwigi Trzcieskiej.

Muzeum otrzymało w darze wyjątkowy zbiór 188 fotografii znalezionych na terenie dawnego kieleckiego getta w domu przy ul. Przecznicza (w czasie okupacji Jojne Gasse – uliczka Jojnego) (il. 4 a–d). Zdjęcia zostały wykonane zarówno przed wojną, jak i w pierwszych latach okupacji. Nie wiadomo, kim byli ludzie, którzy się na nich znajdują. Zdjęcia dokumentują ich wycieczki w góry, do Zakopanego, do Krakowa. Fotografie zrobione podczas wojny ukazują nieznaną, głównie młodych ludzi z opaskami z Gwiazdą Dawida na rękawach, nieświadomych jeszcze tragicznego losu, jaki ich spotka za kilka miesięcy. W tle można zobaczyć charakterystyczne elementy zabudowy Kielc (kościół św. Wojciecha). Trwają próby

1. Karta z książeczki z karykaturami przedwojennych pracowników kieleckiej firmy Przemysł Metalowy „Granat”, wykonanymi przez znanego karykaturzystę Jerzego Szwejca (sygnującego swe prace pseudonimem „Jotes”), lata trzydzieste XX w. Źródło: MHKi/H/2387.

2. Afisz promujący koncert organowy Jerzego Rosińskiego w klasztorze oo. Cystersów w Jędrzejowie, 1991 r., Źródło: MHKi/Mat/3781.

3. Skorupa pocisku i zapalniczka wykonana z pocisku przeciwlotniczego wz. 36 kal. 40 mm z fabryki Przemysł Metalowy „Granat” (przedwojenny poprzednik Fabryki Łożysk Toczyńskich „Iskra”), 1938–1939. Źródło: MHKi/H/2436, 2437.

identyfikacji osób na zdjęciach. Kopie cyfrowe fotografii udostępniono m.in. Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie, dzięki któremu trafiły do ogólnoswiatowej internetowej bazy danych.

Muzeum pozyskało cenny zestaw blisko 2,5 tys. negatywów i ponad trzysta pocztówek autorstwa kieleckiego fotografa Ryszarda Jakubowskiego (il. 5 a–b). Jest to unikalna dokumentacja Kielc i regionu z lat siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. Na zdjęciach widnieją dawne i nowe elementy przestrzeni miejskiej (m.in. Wzgórze Zamkowe, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach, dworzec autobusowy, punktowce projektu Edwarda Modrzejewskiego przy ulicy Czarnowskiej). Fotografie ukazują także życie codzienne, święta, ważne wydarzenia. W zbiorze możemy odnaleźć również wiele portretów. Jakubowski był też twórcą i wydawcą pocztówek, z których wiele pokazuje piękno Kielc i regionu świętokrzyskiego.

W darze od firmy NSK Bearings Polska S.A. muzeum otrzymało ponad trzysta fotografii dokumentujących historię kieleckiej Fabryki Łożysk Toczyńskich „Iskra” (widać na nich m.in. budowę zakładu, wnętrza hal produkcyjnych, robotników przy pracy, uroczystości i ważne wydarzenia) (il. 6 a–d).

Muzeum wzbogaciło się też o 51 fotografii związanych z Kieleckim Przedsiębiorstwem Budownictwa Miejskiego (uwidoczono na nich budowę bloków mieszkalnych, oficjalne spotkania i uroczystości, wycieczki zakładowe, portrety pracowników).

4 a–d. Fotografie ze zbioru znalezione na terenie dawnego kieleckiego getta w domu przy ul. Przecznicza, 1939–1941. Źródło: MHKi/H/2422/1, 9, 11, 54.

5 a–b. Fotografie z archiwum kieleckiego fotografa Ryszarda Jakubowskiego, 1961, 1980 r. Źródło: MHKi/Mat/3770/94, MHKi/Mat/3768/155.

6 a–d. Fotografie z archiwum Fabryki Łożysk Toczących „Iskra”, lata osiemdziesiąte XX w. Źródło: MHKi/H/2427/17, 22, 36, MHKi/H/2431/10.

Ciekawy jest zespół 22 fotografii budynków kieleckich szkół podstawowych, które wykorzystano przy tworzeniu gazetki szkolnej. Uzupełnia go zdjęcie tejże wystawy ściennej w Szkole Podstawowej nr 7 przy ul. Szkolnej.

Do zbiorów włączono cztery fotografie z lat sześćdziesiątych XX w., wykonane na potrzeby folderu reklamowego Kieleckich Zakładów Wyrobów Metalowych, z modelką pozującą przy motocyklu SHL M11.

Pozyskano czternaście fotografii z widokami Kadzielni, m.in. z okresu budowy pomnika Bojowników o Wyzwolenie Narodowe i Społeczne, oraz siedem fotografii znanego kieleckiego fotografa Zygmunta Hamerskiego, dokumentujących Kielce z przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w.

W zbiorach znalazł się też album z fotografiami i tekstem poświęconym żołnierzowi AK Janowi Rosiakowi ps. „Wandal”, sporządzony przez ucznia Liceum Ekonomicznego im. M. Kopernika w Kielcach.

Kolekcję pocztówek zasilily cztery karty pocztowe wydane przez Jana Ziemińskiego. Widać na nich okazy kul gradowych, które spadły w Kielcach 10 czerwca 1916 r., uroczystości z 3 maja 1917 r. oraz popisy gimnastyczne uczniów kieleckiej Szkoły Handlowej.

Do muzeum trafiły interesujące varia, wśród nich drewniana mozaikowa płyta podłogowa z sali lustrzanej Domu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego im. Marszałka Piłsudskiego w Kielcach oraz model gipsowy czapki generalskiej z pomnika gen. Bolesław Roi w Sachsenhausen. Inicjatorem powstania pomnika było Stowarzyszenie Pamięci Narodowej CZWARTAK w Kielcach, autorem koncepcji Krzysztof Witkowski, a fundatorami Urząd Miasta Kielce i Instytut Pamięci Narodowej. Pomnik wykonał artysta rzeźbiarz Paweł Pietrusiński. Generał Bolesław Roja był pierwszym dowódcą 4 Pułku Piechoty Legionów. Od stycznia do sierpnia 1919 r. dowodził 2 Dywizją Legionów Polskich z siedzibą w Kielcach. W 1939 r. włączył się w działalność konspiracyjną, a w 1940 r. został aresztowany przez Niemców i osadzony w obozie koncentracyjnym Sachsenhausen koło Berlina. 27 maja 1940 r. został zamordowany. Pomnik upamiętniający gen. Roję odsłonięto na terenie obozu w maju 2022 r.

Muzeum Historii Kielc dokumentuje kieleckie tradycje rzemieślnicze, gromadzi zabytkowe narzędzia i elementy wyposażenia zakładów rzemieślniczych. W minionym roku wzbogaciło się o 43 narzędzia stolarskie (strugi, ośniki, wiertła, dłuta itd.), sześć narzędzi ślusarskich (nożyce do cięcia blachy, szczypce do gięcia rur, przecinaki) oraz topór masarski. Ponadto do zbiorów włączono: podkowy, blaszki do butów, motykę sercowatą, miech skórzany i formę odlewniczą.

Muzeum gromadzi także przedmioty związane z kieleckim przemysłem. Zakupiono jedenastorzędowy siewnik konny – niezwykle rzadki wyrób kieleckiej Huty „Ludwików” (il. 7). Na skrzyni nasiennej siewnika znajduje się logo SHL oraz napis: LUDWIGSHÜTTE A.G. KIELCE (w czasie okupacji fabryka była pod niemieckim zarządem). Jest to jeden z niewielu tego typu egzemplarzy zachowanych do naszych czasów. Zbiory wzbogaciła żeliwna tablica pamiątkowa z nadania FSS Polmo SHL imienia Stanisława Staszica w 1975 r. Pozyskano również talerz żeliwny

7. Siewnik konny jedenastorzędowy, prod. Ludwigshütte Aktiengesellschaft (A.G.) Kielce, 1940–1944. Źródło: MHKi/H/2518.

i drzwiczki do pieca wykonane w Zakładach Mechanicznych i Odlewni „Białogon”. Świadectwem minionej epoki jest tablica informacyjna Przedsiębiorstwa Upowszechnienia Prasy i Książki, pochodząca magazynu przedsiębiorstwa mieszczącego się przy ul. Chęcińskiej 20/26. Do inwentarza wpisano również pamiątkowe naczynia z logami kieleckich przedsiębiorstw: Kieleckich Zakładów Gastronomicznych, Zakładów Urządzeń Chemicznych i Armatury Przemysłowej „Chemar”, Przedsiębiorstwa Turystycznego „Łysogóry” i WSS „Społem”, ponadto łyżeczkę z restauracji „Jodłowa”, kostkę mydła „Społem” i pudełko firmowe z „Chemaru”.

Przybyło też okolicznościowych medali – medal pięćdziesięciolecia Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Kielcach i medal „25 lat w służbie Ziemi Kieleckiej”, wytłoczony z okazji 25-lecia Kieleckiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Miejskiego (KPBM). Zbiory wzbogacił puchar pamiątkowy „25 lat w służbie Ziemi Kieleckiej” z okazji 25-lecia KPBM. Kolekcję związaną z historią kieleckiego szkolnictwa zasililo 49 tarcz szkolnych z kieleckich podstawówek. Do muzeum trafiło dziesięć stempli okolicznościowych zaprojektowanych przez Jana Dubaja. Na stemplach widnieją wątki patriotyczne, niepodległościowe i kombatanckie.

W zbiorach sztuki znalazł się projekt dekoracji ściennej przedstawiający pejzaż oraz dwa szkliwione autorską polewą obiekty ceramiczne wykonane przez Czesława Łagowskiego (il. 8). Prace te były eksponowane w Muzeum Historii Kielc w ramach wystawy „Czesław Łagowski. Malarstwo. Grafika. Ceramika”. Autor podarował je muzeum. Do zbiorów włączono plaketę z popiersiem Stanisława Staszica,

poświęconą 150. rocznicy utworzenia Szkoły Akademiczno-Górnicznej w Kielcach (zaprojektował ją medalier Stefan Dulny, a odlew wykonano w Kieleckiej Fabryce Pomp Białogon) oraz plaketę upamiętniającą pięćsetną rocznicę urodzin Mikołaja Kopernika (zaprojektowaną przez Zygmunta Kaczora).

Zasób biblioteczny w 2021 r. powiększył się o 136 druków zwartych, 25 numerów czasopism i osiem obiektów ikonograficznych.

8. Wazon błękitny, proj. Czesław Łagowski, ok. 1979 r.
Źródło: MHKi/S/921.

O autorze:

Marcin Kolasa – kierownik Działu Gromadzenia i Dokumentacji w Muzeum Historii Kielc, autor opracowań i wystaw muzealnych. Zainteresowania badawcze: historia Kielc i regionu ze szczególnym uwzględnieniem XX w., fotografia historyczna.
e-mail: kolasa@mhki.kielce.eu

Marcin Kolasa (Kielce History Museum)

Acquisitions of the Kielce History Museum in 2021

Abstract: In 2021, 449 inventory items (5,324 pieces) were added to the collection of the Kielce History Museum, of which 142 were entered into the ‚History’ inventory book, four into the ‚Art’ inventory book and 303 into the ‚Materials’ auxiliary book. The library stock was supplemented by 169 inventory items.

In 2021, the museum received several significant collections, comprising dozens or even hundreds of exhibits. These include family heirlooms of Home Army unit commander Zbigniew „Wilk” Kruszelnicki; photographic archive of Ryszard Jakubowski; photographs found in the Kielce ghetto; occasional prints, bookplates and stamps of Home Army soldier, graphic artist and social activist Jan Dubaj; some items related to Ryszard Miernik - poet, prose writer, sculptor, regionalist, animator of cultural and literary life; posters from performances of the composer and organist Jerzy Rosiński, and mementoes of the Kielce „Iskra” factory.

The collection documenting Kielce’s craft traditions was enriched last year by 43 carpentry tools. The museum also received objects connected with Kielce industry. It purchased an eleven-row horse-drawn seeder - an extremely rare product of the „Ludwików” steelworks in Kielce. The seed box of the seeder bears the SHL logo and the inscription: LUDWIGSHÜTTE A.G. KIELCE (the factory was under German administration during the occupation). The collection was also enriched by a cast-iron plaque commemorating the awarding of the name of Stanisław Staszic to FSS Polmo SHL in 1975. A cast-iron plate and a cooker door made at Zakład Mechaniczny i Odlewnia „Białogon” were acquired. Commemorative dishes with the logos of Kielce enterprises and commemorative medals and plaques were added to the collection.

The art collection was enriched by a landscape painting and two glazed ceramic objects made by Czesław Łagowski.

Keywords: museology, collections, family heirlooms